

تحلیل عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در فضاهای شهری معاصر (نمونه مورد مطالعه: میدان فرهنگ شهر یزد)

هاجر اسدپور^۱

علی ریاحی دهکردی^۲

دکتر علی اسدپور^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۱۵

چکیده

رضایت فرد از ابعاد مختلف زندگی، «کیفیت زندگی» تعبیر شده که از دیرباز مدنظر طراحان و برنامه‌ریزان شهری بوده است و حتی دغدغه سایر رشته‌های مرتبط با آنها، از جمله روان‌شناسی و جامعه‌شناسی نیز محسوب می‌شود. ارتقای کیفیت زندگی در فضاهای شهری به مطلوبیت مؤلفه‌های سازنده آن فضا بسیار وابسته است. برخلاف پژوهش‌های صورت‌گرفته در محله‌ها، شهرهای جدید و...، بررسی مفهوم کیفیت زندگی اجتماعی در میدان‌های شهری کمتر در پژوهش‌ها دیده می‌شود. میدان فرهنگ (نعل اسبی) شهر تاریخی یزد، با قرارگیری در بافت معاصر، همواره بستری برای رویدادها و مراسم‌ها گوناگون بوده است؛ لذا علل حضورپذیری آن و بررسی کیفیت زندگی اجتماعی در آن می‌تواند به بهبود عملکرد فضاهای شهری موجود نیز کمک شایانی نماید. با هدف شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی در میدان فرهنگ (نعل اسبی) شهر یزد، پژوهش حاضر با تمرکز بر دو بعد «عینی» و «ذهنی» کیفیت زندگی صورت گرفت. راهبرد این پژوهش کیفی و داده‌های آن به صورت پیمایشی گردآوری و از روش توصیفی-تحلیلی در فرایند دست‌یابی به نتایج استفاده شده است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده بود و حجم نمونه نیز به کمک فرمول کوکران محاسبه شد. سپس با تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک آزمون «تحلیل عاملی اکتشافی»، عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در نمونه مورد مطالعه، شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که به ترتیب عواملی از قبیل: الف) امنیت و پاکیزگی، ب) سبزیگی، ج) رویدادها و تعاملات اجتماعی، د) سلامت جسمی و روانی و ه) شادمانی و امید به زندگی دارای بیشترین تأثیر بر کیفیت زندگی اجتماعی از دید شهروندان و استفاده‌کنندگان از این میدان هستند. این عوامل می‌توانند به منظور ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی در سایر میدان‌های و فضاهای شهری معاصر نیز در اولویت رسیدگی قرار گیرند.

کلید واژگان: کیفیت، زندگی اجتماعی، روابط اجتماعی، فضای سبز، میدان فرهنگ یزد

^۱ کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری یزد

^۲ کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری یزد

^۳ استادیار گروه معماری دانشگاه هنر شیراز

۱. مقدمه

کیفیت زندگی در بسیاری از حوزه‌های علوم اجتماعی و بهداشتی مورد استفاده است (قادری، تقوی، ۱۳۹۲: ۱۱۱). ورود این مفهوم به حوزه‌های برنامه‌ریزی، مدیریت، طراحی، جامعه‌شناسی و اقتصاد شهری باعث ساخت و تعریف مفهوم کیفیت زندگی شهری^۱ شده است (شفیعا و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲). مقوله کیفیت زندگی شهری ازجمله نخستین محورهای مطالعاتی بوده که همراه با رشد شهری، به تدریج از دهه ۱۹۳۰ میلادی مورد توجه متخصصان مسائل شهری قرار گرفته است (علی‌اکبری، امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۲). برای تعیین جذابیت و یا برتری محصول اغلب از واژه کیفیت استفاده می‌شود (Serag El Din et all. 2012: 87). کیفیت به زیبایی‌شناسی یک مکان، شکل و نورپردازی آن، فعالیت‌هایی که در آن صورت می‌گیرد و مردمی که در آن مشارکت دارند نیز ربط دارد (عباس‌زادگان، وحیدیان، ۱۳۸۸: ۱۱). ابعاد مختلف کیفیت زندگی شامل سلامت جسمی، سلامت روان، خانواده، زندگی اجتماعی، وضعیت اقتصادی، کار و البته محیط زندگی (Ng et all. 2017: 2) است. این مفهوم منعکس‌کننده تجربه ذهنی افراد است، بنابراین تجربه فردی و همچنین تفاوت‌های فرهنگی نیز باید مورد توجه قرار گیرد (Conrad et all. 2014: 2). فضای شهری به‌عنوان زمینه‌ای برای وقوع زندگی اجتماعی می‌تواند در جهت ارتقای کیفیت زندگی گامی مؤثر باشد. از اصلی‌ترین مسائل موجود در فضاهای شهری نظیر میدان‌ها می‌توان به کاهش حضورپذیری و تعاملات اجتماعی و سپس در پی آن کاهش کیفیت زندگی اجتماعی اشاره داشت. درباره کیفیت زندگی در حوزه‌های متفاوتی نظیر علوم اجتماعی، اقتصاد و... بحث‌هایی مطرح شده است. در حوزه طراحی شهری و شهرسازی این مفهوم اغلب در حوزه محله و سکونت‌گاه‌های غیررسمی دنبال گردیده و پژوهش‌های اندکی در فضاهای شهری انجام شده است؛ لذا در این پژوهش میدان فرهنگ شهر یزد یا نعل اسبی (نام مصطلح نزد مردم یزد) به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین فضاهای شهری در بافت معاصر این شهر مورد مطالعه قرار گرفته و درصدد پاسخ‌گویی به سه سؤال به شرح زیر است: از دید شهروندان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در این میدان کدام‌اند؟ از میان مؤلفه‌های «کالبدی» و «اجتماعی» کدام‌یک در زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ اثرگذارتر هستند؟ و راهبردهای طراحی ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی در این میدان چه موضوعاتی هستند؟

۲. ادبیات موضوع

۲-۱. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های صورت‌گرفته بر روی کیفیت زندگی را می‌توان در حوزه‌های گوناگونی دید (جدول ۱). در مقیاس شهر و رابطه کیفیت زندگی با سرمایه اجتماعی، پژوهش‌ها به تأثیر انواع سرمایه‌ها بر کیفیت زندگی (گروسی و نقوی، ۱۳۸۷؛ وصالی و توکلی، ۱۳۹۱ و لی و همکاران،

^۱ Urban Quality of Life

۲۰۰۵ برگرفته از حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۵۴) و در برخی موارد دیگر به سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در شهر (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸ و Hua, Das, 2019) و شهرک‌ها (منتظرالحجه، فتوحی، ۱۳۹۶) پرداخته‌اند. کیفیت زندگی در محلات مختلف با ابزار پرسش‌نامه (احمدی و نادری کروندان، ۱۳۹۳؛ شاه‌حسینی و توکلی، ۱۳۹۳؛ Douglas et all, 2019؛ Wadi, Furlan, 2017) سنجیده شده و میزان رضایت‌مندی ساکنان در محلات نیز مورد بررسی بوده است (احمدی و نادری کروندان، ۱۳۹۳). افزون بر این کیفیت زندگی در مسکن عمومی (Bijen, Piracha, 2012) سکونت‌گاه‌های رسمی (زنگنه شهرکی و همکاران، ۱۳۹۳) و مراکز و فضاهای شهری (کوکبی و همکاران، ۱۳۸۴؛ سالاری سردری و همکاران، ۱۳۹۳) نیز از دیگر پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه هستند. علاوه بر این، برخی پژوهش‌ها به تأثیر مفاهیمی همچون کیفیت فرهنگی (گنجی، الماسی بیدگلی، ۱۳۹۳)، چالش طراحی (Kristensen, 1999)، جغرافیای شهری (Pacione, 2003)، آلودگی (Li, Tilt, 2018) و شادی (Papachristoua, Rosas-) (Casalsab, 2019) بر کیفیت زندگی پرداخته‌اند.

جدول (۱): پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با حوزه پژوهش.

مؤلفه‌ها - یافته‌ها	سال	پژوهشگر	بستر بررسی
رابطه اجتماعی، رضایت از موقعیت، سطح درآمد و نوع مذهب را در شهر کرمان بررسی کردند.	۱۳۸۷	گروسی و نقوی	شهر-سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی
بررسی تأثیر انواع سرمایه (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی) بر کیفیت زندگی شهروندان هر تهران و تبیین تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی افراد می‌پردازد.	۱۳۹۱	وصالی و توکل	
مجرای غیررسمی سرمایه اجتماعی، نقش مهم‌تری در تأثیرگذاری بر درک مردم از اعتماد و کیفیت زندگی در انگلستان دارند.	۲۰۰۵	لی و همکاران برگرفته از حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۵۴	
سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری شهر نورآباد استان لرستان نشان می‌دهد که هم‌بستگی بین ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی بالا نیست، اما به‌طور کلی، یافته‌های تحقیق اهمیت مطالعه هم‌زمان ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی را بیان می‌کند.	۱۳۸۸	رضوانی و همکاران	شهر

ادامه جدول (۱): پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با حوزه پژوهش.

مؤلفه‌ها - یافته‌ها	سال	پژوهشگر	بستر بررسی
---------------------	-----	---------	------------

سطوح مختلف خدمات بهداشتی و اجتماعی در مناطق روستایی و شهری چین و هند معرفی شدند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که ترویج مشارکت مولد تنها بدون بهبود مقررات عمومی تأثیر منفی بر بهبود کیفیت زندگی مردم سالمند در کشورهای در حال توسعه دارد.	۲۰۱۹	شو هو و دیمان داس ^۱	
عوامل فرهنگی اجتماعی، خدمات و زیرساخت‌ها، اقتصاد و درآمد، کیفیت آموزش، ارتباطات و حمل و نقل، ICT، تغذیه، امنیت و آرامش بر کیفیت زندگی در شهرک رزمندگان شهر یزد مؤثرند.	۱۳۹۶	منتظرالحجه، فتوحی	شهرک
میزان رضایتمندی ساکنان دو محله انتخابی از بافت قدیم و جدید را با استفاده از شاخص‌های کیفیت زندگی مورد ارزیابی قرار داده است	۱۳۹۳	احمدی و نادری کرون‌دان	محله
نتایج منعکس‌کننده این مطلب است که سطح رضایت از شاخص کلی کیفیت زندگی شهری و همچنین تمامی شاخص‌های نه‌گانه آن در محله وردآورد منطقه ۲۱ شهر تهران بین کم و متوسط است و در نهایت ضریب هم‌بستگی نشان می‌دهد که میان شاخص‌های کیفیت زندگی هم‌بستگی وجود دارد.	۱۳۹۳	شاه‌حسینی و توکلی	
بر روی درک عوامل محیطی ساخته شده و تأثیر آن‌ها بر کیفیت زندگی محله متمرکز بوده است. که از طریق پرسش‌نامه از ۴۸۳ نفر از ساکنان سه محله در دوبلین ایرلند، به این نتیجه رسیدند که استراتژی‌های توسعه‌ای که قادر به ارائه فضاهای سبز و باز به‌درستی برنامه‌ریزی شده نیستند، ممکن است به کیفیت زندگی محله آسیب برساند	۲۰۱۸	داگلاس و همکاران ^۲	
هدف از این تحقیق، ارزیابی کیفیت زندگی در محله‌های قطر از طریق بررسی محیط‌زیست و رضایت ساکنان است. کیفیت زندگی محلی در دوحه از طریق درک ساکنان از محیط کالبدی و عوامل ادراکی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که (۱) ساکنان بیشتر وقت خود را در پارک عمومی و یا وسیله‌های ورزشی ارائه‌شده توسط باشگاه‌های محلی صرف می‌کنند؛ (۲) محله، فضاهای تفریحی کافی و مسیرهای پیاده را ارائه نمی‌کند و (۳) ساکنان با رضایت از حریم خصوصی در محله احساس امنیت دارند.	۲۰۱۷	رانا دافا، رافائلو فُرلان ^۳	

ادامه جدول (۱): پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با حوزه پژوهش.

مؤلفه‌ها - یافته‌ها	سال	پژوهشگر	بستر بررسی
ادعا می‌کند که طراحی شهری می‌تواند برای تغییر کیفیت زندگی جامعه‌ای مورد استفاده قرار گیرد. توصیه‌ها	۲۰۱۲	گوردن بیجن، آویاس پیراچا ^۱	مسکن عمومی

¹ ShuHua,DhimanDas

² Douglas et all.

³ Rana Wadi, Raffaello Furlan

به‌عنوان مکانیزم‌های عملی و قابل دست‌یابی برای تکمیل وضع موجود و بهبود کیفیت زندگی در مسکن عمومی استرالیاست.			
کیفیت زندگی در دو سکونت‌گاه غیررسمی کلان‌شهر تهران (صالح‌آباد و اسلام‌آباد) را با رویکرد ذهنی بررسی کردند، که در صالح‌آباد، مهم‌ترین عامل مؤثر بر کیفیت زندگی، عامل اقتصادی و امنیتی و متغیرهای آن بود، اما در اسلام‌آباد، عامل وضعیت بهزیستی با متغیرهای مربوط، مهم‌ترین عامل اثرگذار شناخته شد.	۱۳۹۳	زنگنه شهرکی و همکاران	سکونت‌گاه‌های غیررسمی
بر پایه چهار شاخه اجتماعی و زیبایی‌شناختی، اقتصادی، کالبدی و ارتباطی و حمل و نقل به سنجش درجات کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری خرم‌آباد پرداخته است.	۱۳۸۴	کوکبی و همکاران	مراکز و فضاهای شهری
نتایج همچنین نشان می‌دهد که در شهر لامرد، مؤلفه‌های کیفیت محیط اقتصادی، کیفیت محیط کارکردی، کیفیت حمل و نقل و کیفیت اجتماعی در وضعیتی پایین‌تر از سطح متوسط قرار دارند. ضریب هم‌بستگی نیز نشان داد که میان شاخص‌ها هم‌بستگی وجود دارد و با بهبود وضعیت مسکن و دسترسی به خدمات می‌توان به ارتقای سطح کیفیت زندگی در شهر لامرد کمک کرد.	۱۳۹۳	سالاری سردری و همکاران	
به بررسی مؤلفه‌های کیفیت زندگی با رویکردی فرهنگی و اجتماعی پرداخته و به ارزیابی رابطه بین مؤلفه‌های کیفیت با سن و جنس و .... دست‌یافته است.	۱۳۹۱	گنجی، الماسی بیدگلی	کیفیت فرهنگی و اجتماعی زندگی
شناسایی چالش‌های مربوط به طراح مورد استفاده قرار گیرد و خروجی آن ابزار ماتریسی که می‌تواند برای تجزیه و تحلیل بیشتر روابط بین طراحی و کیفیت زندگی استفاده شود	۱۹۹۹	کریستنسن ^۲	کیفیت زندگی و چالش طراحی

ادامه جدول (۱): پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با حوزه پژوهش.

مؤلفه‌ها - یافته‌ها	سال	پژوهشگر	بستر بررسی
تحولات اصلی در جغرافیای شهری را در دهه ۱۹۸۰، با توجه خاص به موضوعات مربوط به تحقیق در زمینه کیفیت زندگی، مشخص می‌کند.	۲۰۰۳	پاسیون ^۳	کیفیت زندگی و جغرافیای شهری
در این مطالعه شهروندان چین کیفیت محیط‌زیست را مسئله‌ای با اولویت کمتری نسبت به بسیاری دیگر از عوامل دانستند. باین‌حال، واکنش‌ها نشان می‌دهد که	۲۰۱۸	لی و تیلت ^۴	کیفیت زندگی و آلودگی

¹ Gordon Bijen and Awais Piracha

² Kristensen, Tore

³ Michael Pacione

⁴ Xiaoyue Li, Bryan, Tilt

برای بسیاری از شهروندان، مسائل زیست‌محیطی مانند آلودگی هوا، اساساً با نگرانی‌های کیفیت زندگی مانند سلامت جسمانی و رفاه خانواده مرتبط است.			
درحالی‌که کیفیت زندگی و رفاه با برخی از دسته‌بندی‌های شهری به‌خوبی تعریف شده‌اند، دیگر مفاهیم مربوط به شادی، به‌عنوان رفاه ذهنی و یا خوشبختی در موقعیت‌های محیطی تعریف درستی ندارند. مفهوم اصلی «شادی شهری» در این پژوهش شناسایی و یک مدل شبکه‌ای برای بازتولید تغییرات توپولوژی این شبکه‌ها ارائه می‌دهد.	۲۰۱۹	پاپاچریستوا، روساس کاسالس ^۱	کیفیت زندگی و شادی

منبع: نگارندگان

۲-۲. کیفیت زندگی اجتماعی

در لغت‌نامهٔ دهخدا واژه کیفیت^۲ به معنی چگونگی و حالت و وضعی که حاصل باشد در چیزی است (دهخدا، ۱۳۸۵). معنای لغوی این واژه در فرهنگ لغت عمید، صفت، حالت، چگونگی کسی یا چیزی عنوان شده است (عمید، ۱۳۶۰: ۱۰۲۴). فرهنگ آکسفورد نیز برای این واژه چهار معنای درجهٔ خوبی و ارزش چیزها، خوبی و کمال هر چیز به مفهوم عام، صفات و خصوصیات، جنبهٔ ویژه و علائم ممیزه را ارائه داده است (OLA, 1989: 1023). کیفیت را می‌توان مطابقت و سازگاری کالا یا خدمات با نیازها و انتظارات مشتریان دانست (شفیعا و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲). چگونگی یک چیز یا پدیده که تأثیر عاطفی و عقلانی خاص بر انسان می‌گذارد، کیفیت باعث تمایز پدیده‌ها از هم می‌شود و می‌تواند حاصل فرم، عملکرد و یا معنای یک چیز باشد (عباس‌زاده، ۱۳۹۲). کیفیت در حالت عادی و به معنای کاملاً واضح برای وصف درجهٔ کمال^۳ اشیا و پدیده‌ها به کار برده می‌شود و بر طیف گسترده‌ای از ارزش‌ها، چه ارزش‌های عینی و چه ارزش‌های ذهنی استوار هست (گلکار، ۱۳۷۹: ۵).

بررسی کیفیت زندگی به بحثی گسترده در جامعه‌شناسی تبدیل شده است. در دهه‌های پایانی قرن ۲۰ میلادی با برجسته شدن جنبه‌های اجتماعی توسعه، کیفیت زندگی به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی و جهت دادن به برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه مورد توجه قرار گرفت (نیازی، دلال خراسانی، ۱۳۹۱: ۱۹۸). ریشهٔ تاریخی استفاده از این مفهوم را می‌توان در آثار کلاسیک/رسطو یافت. وی از رابطهٔ بین کیفیت زندگی، هنگام شادی و ارزش‌های ذهنی افراد سخن می‌گوید (Mokhtari & Nazari, 2010: 15 برگرفته از براتی، یزدان‌پناه شاه‌آبادی، ۱۳۹۴: ۲۹۲). کیفیت زندگی ابتدا توسط

¹ Ioanna Anna Papachristoua, MartiRosas-Casalsab

² Quality

³ A degree of excellence

پیگو^۱ سال ۱۹۲۰ میلادی در کتاب درباره رفاه اقتصادی مورداستفاده قرار گرفت، اما تا پایان جنگ جهانی دوم نادیده گرفته شد. در آن زمان سازمان بهداشت جهانی^۲ تعریف سلامت را که شامل مفاهیم رفاه فیزیکی، روحی و اجتماعی بود، گسترش داد (Ruževičius, 2014: 318). باین حال در جامعه‌شناسی اولین اثر مهم درباره کیفیت زندگی از آگبرن (۱۹۴۶ میلادی) هست که درباره حیات روستایی در ایالات متحده نوشته شده است. در دهه ۱۹۶۰ میلادی هنگامی که جامعه‌شناسان علیه چیرگی شاخص‌های اقتصادی واکنش نشان دادند، مفهوم کیفیت زندگی در پژوهش‌های اجتماعی اهمیت یافت، اما تا آن هنگام تمام شاخص‌های کیفیت زندگی، عینی بودند (احمدی و نادری کروندان، ۱۳۹۳: ۷۳). اولین بار کمپل و همکارانش (۱۹۷۶ میلادی) به شاخص‌های ذهنی و روان‌شناختی کیفیت زندگی توجه کردند. در سال ۱۹۹۱ میلادی، پروژه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی^۳ اولین تلاش برای در نظر گرفتن تفاوت‌های فرهنگی در این زمینه بود (conrad et al. 2014: 3).

آنچه آدمی را وادار نموده است تا به زندگی اجتماعی و تعامل با دیگران تن دهد، نیازهای طبیعی زندگی و بهره‌مندی از دستاوردها و تلاش‌های فکری دیگران برای بهتر زیستن و رشد و تعالی مادی و معنوی هست (اکوان، ۱۳۸۷: ۸۴). کیفیت زندگی، اصطلاحی است که برای بیان توسعه رفاه در یک جامعه به کار می‌رود و به بیان ساده‌تر می‌توان گفت تسهیلات رفاهی، منعکس‌کننده شرایط زندگی و کیفیت زندگی افراد هستند (حقیقتیان، ۱۳۹۳، ۸۳). سازمان بهداشت جهانی (WHO) کیفیت زندگی را به‌عنوان فرهنگ و ارزش‌های هدفمند سیستمی که افراد در آن زندگی می‌کنند، وابسته به اهداف، باورها، استانداردهای زندگی و علایق تعریف می‌کند (cornad et all.: 2014 و Ruževičius, 2014: 318). کیفیت زندگی را می‌توان به‌عنوان رضایت فردی از ابعاد مختلف زندگی در مقایسه با زندگی ایده‌آل مطرح کرد. سویر^۴ (۱۹۹۶ میلادی) معتقد است که کیفیت زندگی همچنین به عامل‌های بیرونی نیز وابسته است (Ruzevicius & Akranaviciute 2007: 2). سیرجی (۱۹۸۶ میلادی)^۵ بر اساس سلسله‌مراتب نیازهای مازلو نظریه‌ای برای کیفیت زندگی یک فرد و جامعه معرفی کرد. او کیفیت زندگی یک فرد را از لحاظ سطح نیاز در هرم مازلو تعریف می‌کند. با گسترش این نظریه به محیط شهری، یک محیط شهری با کیفیت بالا می‌تواند موجب فراهم آوردن سطح رضایت بالای نیاز برای اکثریت ساکنان آن باشد (Gerard Damen, 2014: 38). در قرن گذشته، کیفیت زندگی به‌عنوان رفاه یا ثروت مادی تعیین شده است. بعدها، تغییرات درک معنای زندگی و ارزش‌ها، بر درک کیفیت زندگی و تغییرات همه عوامل تأثیر

¹ A. C. Pigou

² WHO

³ WHOQOL

⁴ Suber p.

⁵ Sirgy, M. (1986). A Quality of Life Theory Derived from Maslow's Developmental Perspective. American Journal of Economics and Sociology, 45.

گذاشت (Ferrer, 2002 برگرفته از Ruževičius, 2014: 318). نول^۱ بر این باور است که توانمند کردن افراد مهم‌ترین عامل در ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی از طریق تقویت همبستگی اجتماعی است (Noll, 2002: 57). فضای همگانی با امکان ایجاد برخوردهای چهره به چهره بستری برای نمایش زندگی اجتماعی هستند و از این حیث توجه به آن‌ها می‌تواند کیفیت زندگی عمومی مردم و ساکنان را ارتقای بخشد.

۲-۳. ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی

مفهوم کیفیت زندگی در حوزه‌های گوناگون، متفاوت است. کیفیت زندگی تنها متأثر از عوامل مادی اقتصادنگر نیست (گنجی، الماسی بیدگلی، ۱۳۹۱: ۱۷۲). کیفیت زندگی بر اساس ۹ اصل شناخته شده که با توجه به اهمیت رتبه‌بندی می‌شوند: (۱) رفاه مادی؛ (۲) سلامت؛ (۳) ثبات سیاسی و ایمنی؛ (۴) زندگی خانوادگی؛ (۵) زندگی اجتماعی؛ (۶) آب و هوا و موقعیت جغرافیایی؛ (۷) اشتغال؛ (۸) آزادی سیاسی؛ (۹) آزادی جنسی (Ruževičius, 2014: 321). بسیاری از عوامل اجتماعی نیز بر کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارند (Bijen, Piracha, 2012: 349). کیفیت زندگی مفهوم فراگیری است که شامل سلامت فیزیکی، رشد حالات روان‌شناختی، ارتقای سطح اشغال، بهبود روابط اجتماعی و رابطه با نهادهای برجسته محیطی می‌شود. در واقع گستره‌ای است دربرگیرنده ابعاد متعدد عینی و ذهنی زندگی که در تعامل با یکدیگر قرار دارند (گنجی، الماسی بیدگلی، ۱۳۹۱: ۱۷۲). لی نیز ابعاد کیفیت زندگی را شامل خدمات، رفاه عمومی، کیفیت زیست محله‌ای و امنیت می‌داند (lee, 2008). بر دو مؤلفه اصلی کیفیت زندگی تا حدی اتفاق نظر وجود دارد: عوامل خارجی زندگی شخصی (شاخص‌های عینی) و ادراکات درونی افراد از این عوامل خارجی (شاخص‌های ذهنی) (زبردست و بنی‌عامریان، ۱۳۸۸: ۸). در نمودار شماره ۱ ابعاد مختلف کیفیت زندگی از دید سراگ آل دین^۲ و همکاران نمایش داده شده است.

کیفیت زندگی شهری دربرگیرنده ابعاد روانی نیز هست که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را دربرمی‌گیرد (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۳۷۵). همان‌گونه که هیکز، استینجر و آلین^۳ نشان دادند، در مطالعات کیفیت زندگی چگونگی تفکر و احساس مردم اندازه‌گیری می‌شود، مثلاً با پرسش از رضایت و شادی زندگی خود (Douglas et al, 2019: 2). شاخص‌هایی که دیوید اسمیت^۴ برای بررسی کیفیت زندگی بر آن‌ها تأکید دارد، بهداشت، مسکن، خدمات عمومی، شادمانی خانوادگی، تعلیم و تربیت، فرصت‌های اشتغال، حقوق و مزد، خوراک، حق رأی، امید به زندگی و .... است (اسمیت، ۱۳۸۱: ۱۶۳). در میان ابعاد مورد تأکید در کیفیت زندگی، محیط کالبدی، بستری

¹ Heinz-Herbert Noll

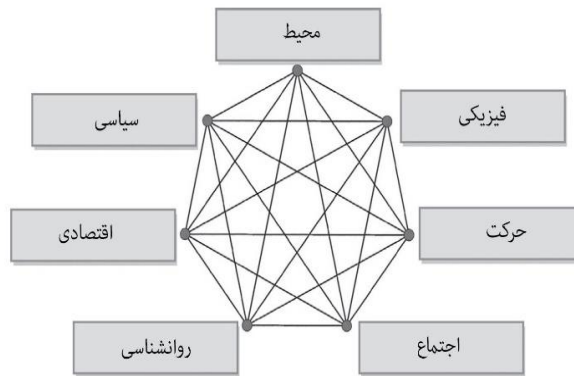
² Serag El Din

³ Hicks, Tinkler, and Allin

⁴ David M. Smith

است برای ساخت و ادراک کیفیت زندگی (شفیعا و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۳) که توجه به کالبد فضاها را خاطر نشان می‌کند.

نمودار (۱): ابعاد کیفیت زندگی

منبع: (Serag El Din et al, 2012: 89)

کریستین به ابعاد سه‌گانه تجربی (تحقق انتظارات مربوط به محصولات)، اجتماع (مربوط به استفاده از مصنوعات در زمینه‌ای که در آن افراد در تعامل هستند) و شناسایی^۱ (نظر شخصی و اخلاق) (Kristensen, 2016: 14) و کورناد و همکاران به ابعاد فیزیکی، روانشناسی، محیط (ایمنی و امنیت فیزیکی، محیط خانه، منابع مالی، بهداشت و مراقبت اجتماعی، فرصت برای کسب اطلاعات و مهارت‌های جدید، تفریح و فعالیت‌های فراغتی، محیط فیزیکی و حمل و نقل) و روابط اجتماعی اشاره کردند (Conrad et al, 2014: 3). وینهوون^۲ (۲۰۰۰) نیز چهار بعد کیفیت زندگی را که برای تکمیل یک کیفیت خوب برای زندگی ضروری است، این‌گونه مطرح می‌کند: قابلیت زندگی در محیط، که شامل فرصت‌های ارائه‌شده توسط محیط و همچنین امکان ایجاد روابط اجتماعی می‌شود. خودارزیابی، که شامل آگاهی و درک ویژگی‌های شخصی خود، و همچنین نقاط قوت و ضعف است. مزایای خارجی، این‌که آیا فرد دارای هدف یا اهداف زندگی است و یا اینکه آیا ارزش‌های بالاتر را دنبال می‌کند یا خیر. فهم درونی کیفیت زندگی این‌که هر فرد در مقایسه با تجربه و انتظارات زندگی، کیفیت زندگی خود را به‌طور ذهنی ارزیابی می‌کند (Ruževičius, 2014: 320). سایر شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی در جدول ۲ ارائه شده است و در نمودار شماره ۲ شاخص‌های مرتبط با کیفیت زندگی اجتماعی به تفکیک پنج بعد کیفیت محیط، کیفیت زیست‌محیطی، کیفیت حمل و نقل، کیفیت اجتماعی و مؤلفه‌های فردی مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی نمایش داده شده‌اند.

¹ Identification

² R. Veenhoven

جدول (۲): شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی.

ردیف	پژوهشگران ایرانی	سال	شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی
۱	سلیم‌زاده و همکاران	۱۳۸۶	برداشت شخصی یک فرد از موقعیت زندگی‌اش در رابطه با فرهنگ، نظام ارزش اجتماعی، اهداف، انتظارات، استانداردها و احتیاجاتش
۲	ربانی خوراسگانی و کیانپور	۱۳۸۶	مؤلفه‌های ارزیابی فردی (شامل احساس بهزیستی، احساس رضایت از زندگی در اجتماع)، ارزیابی کارکردی (شامل استانداردهای شهروندی، منزلت نقشی)
۳	گروسی و نقوی	۱۳۸۷	کیفیت روانی، کیفیت فرهنگی، کیفیت سلامت، کیفیت محیطی، دسترسی به خدمات، و امنیت عمومی
۴	علی‌اکبری و امینی	۱۳۸۹	شاخص کیفیت محیط فیزیکی، کیفیت محیط اجتماعی، کیفیت محیط اقتصادی، کیفیت حمل و نقل و ارتباطات
۵	فتحعلیان، پرتویی	۱۳۹۰	عوامل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و فضای
۶	نیازی، دلال خراسانی	۱۳۹۱	درک فرد از وضعیت کنونی خود و ارزیابی مثبت از زندگی و محیط پیرامونی فرد. رابطه اجتماعی، دینداری، رضایت از خود، احساس تأمین نیازها
۷	سالاری سردری و همکاران	۱۳۹۳	کیفیت حمل و نقل و ارتباطات، کیفیت محیطی اقتصادی، کیفیت محیطی، کیفیت محیطی فیزیکی
۸	شاه‌حسینی، توکلی	۱۳۹۳	مسکن، سرزندگی و هویت محل زندگی، مشارکت‌های اجتماعی، آموزش، امنیت، محیط‌زیست، حمل و نقل، وضعیت اقتصادی، خدمات و امکانات
۹	براتی، یزدان‌پناه شاه‌آبادی	۱۳۹۴	میزان رضایت‌مندی شهروندان از عوامل مختلف مؤثر بر کیفیت زندگی مانند عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و غیره. کیفیت دسترسی به خدمات، ارزش‌های محیط شهری، ارزش‌های ترکیبی، امنیت اقتصادی، کیفیت محیط اجتماعی، کیفیت مسکن
۱۰	حاتمی‌نژاد و همکاران	۱۳۹۵	کیفیت واحد مسکونی، کیفیت رفت و آمد و حمل و نقل، کیفیت امکانات اوقات فراغت، ابعاد ذهنی کیفیت زندگی، کیفیت دسترسی به تسهیلات تجاری، کیفیت و رضایت از تسهیلات درمانی - بهداشتی، کیفیت و رضایت از تسهیلات اداری، کیفیت تسهیلات آموزشی، کیفیت تسهیلات اجتماعی و فرهنگی، کیفیت تسهیلات شهری، کیفیت وضعیت بهداشتی، کیفیت امنیت محله و کیفیت روابط همسایگی

ادامه جدول (۲): شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی.

ردیف	پژوهشگران ایرانی	سال	شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی
۱۱	استقلال، فتوحی، منتظرالحجه	۱۳۹۵	مردم، مهارت و دانش، استانداردهای اقتصاد در زندگی، سلامتی، توسعه اقتصادی، حق مسکن، محیط طبیعی، محیط ساخته‌شده، امنیت، تعاملات اجتماعی، مدنی و سیاسی حقوق
۱۲	حاتمی‌نژاد و همکاران	۱۳۹۷	شاخص‌های زیست‌محیطی (کیفیت محیط‌زیست و آلودگی)، شاخص‌های روانی اجتماعی (امنیت، هویت و تعلق خاطر، زیبایی، تنوع و خوانایی)، شاخص‌های کالبدی (حمل و نقل، امکانات و خدمات، واحد مسکونی).

ردیف	پژوهشگران خارجی	سال	شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی
۱۳	سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی ^۱	۱۹۹۳	ادراک افراد از موقعیت شخصی در زندگی، زمینه‌های فرهنگی در ارتباط با اهداف و انتظارات
۱۴	سوفین (برگرفته از براتی، یزدان‌پناه شاه‌آبادی، ۱۳۹۴: ۲۹۲)	۱۹۹۳	ایمنی عمومی، هزینه غذا، فضای زندگی، استاندارد مسکن، ارتباطات آموزش، سلامت عمومی، صلح و آرامش، جریان ترافیک، تمیزی هوا
۱۵	دیوان ^۲	۲۰۰۰	حالتی که فرد در آن نسبت به خودش، طبیعت و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، احساس آرامش درونی دارد. داشتن هدف در زندگی، برخورداری از روابط مناسب با دیگران
۱۶	مؤسسه سیاست عمومی شهرستان ماریان ^۳	۲۰۰۵	شاخص کیفیت زندگی پیرس کانتی در ۹ دسته گردآوری شده: استطاعت مسکن اسمی، محیط پاک، هزینه تأسیسات کارا، فعالیت‌های فرهنگی و اوقات فراغت، میزان تحصیلات، حمل و نقل منطقه‌ای و کارا، سلامت و امنیت افراد و اموال، اقتصاد سالم و توزیع شایسته زمین
۱۷	فیلیپس ^۴	۲۰۰۶	تأمین نیازهای اساسی و برخورداری از منابع مادی جهت برآوردن خواست‌های اجتماعی داشتن استقلال عمل در افزایش رفاه ذهنی، رشد و شکوفایی در مسیر سعادت، مشارکت در سطح گسترده‌ای از فعالیت‌های اجتماعی
۱۸	وستاوی ^۵	۲۰۰۶	مقدار فضای سبز موجود، موقعیت و نحوه دسترسی به فضای سبز عمومی، نحوه و زمان جمع‌آوری زباله، روابط با همسایه‌ها، موقعیت ایستگاه اتوبوس و تاکسی، میزان رضایت از عملکرد حمل و نقل عمومی

ادامه جدول (۲): شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی.

ردیف	پژوهشگران ایرانی	سال	شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی
۱۹	روزویسیوس و آکراوانیسیوس ^۶	۲۰۰۷	۱. کالای مواد، خدمات، خانه، کیفیت اقتصادی، شرایط کار و تفریح، درآمد متوسط، قدرت خرید، و غیره) ۲. کیفیت محیطی (میزان بهره‌برداری از منابع طبیعی، توسعه پایدار، کیفیت آب، هوا، خاک و غیره) ۳. کیفیت سلامت جامعه ۴. کیفیت تحصیلات ۵. روانی اخلاقی (در خانواده، سازمان، جامعه، ملت) ۶. امنیت شخصی (بدن، قانونی، اجتماعی) ۷ امکان بیان خود
۲۰	کاستانزا ^۷ و همکاران	۲۰۰۸	تولید اقتصادی، نرخ باسوادی، انتظار از زندگی یا دیگر داده‌ها بدون ارزشیابی ذهنی، ارزیابی از تجارب زندگی خود در باب رضایت‌مندی، شادی، رفاه

¹ World Health Organization Quality of Life Group

² Diwan, R

³ Public Policy Institute of Marian County

⁴ Phillips, D

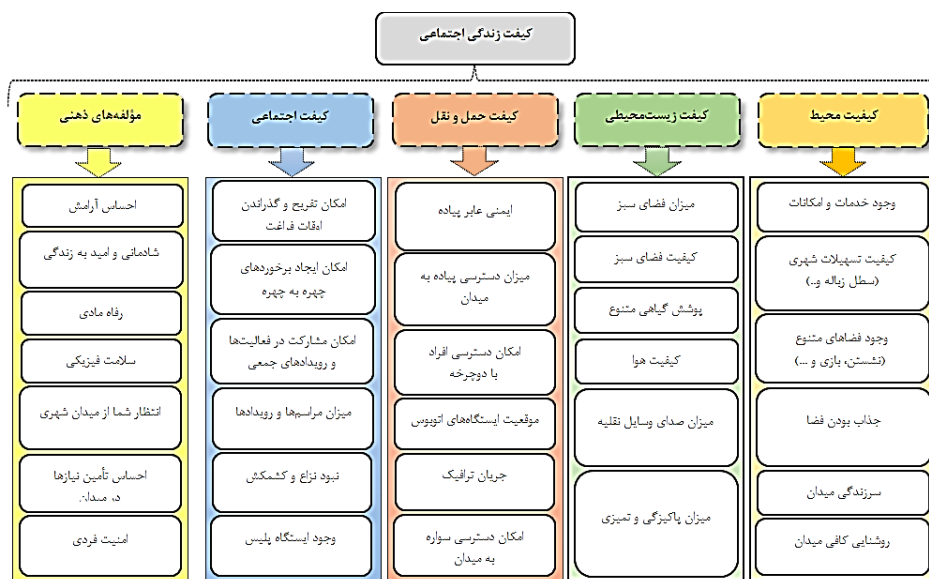
⁵ Westaway, M. S

⁶ Ruzevicius, juozas & Akranaviciute

⁷ Costanza, R

۲۱	امین ^۱	۲۰۱۲	ایمنی (رضایت از نیازهای اولیه مانند سلامت، آموزش، حفاظت از مجرمان، تأثیر فاجعه‌های طبیعی و تکنولوژیکی) سلامت (شاخص‌های مربوط به کیفیت محیط شهری، شکل شهری، متابولیسم شهری و پایداری سیستم محلی شهر) ادراک و فرهنگ (به کیفیت فضایی اشاره دارد، زیرا یک محیط باکیفیت و جذاب به تعامل جمعی کمک می‌کند. در هم‌بستگی اجتماعی، کیفیت فضای عمومی و سرزندگی شهر مطرح می‌شوند و کارایی (شامل توسعه شهری است، درحالی‌که از منابع طبیعی، تاریخی و معماری، و همچنین میراث فرهنگی و هنری حفاظت شود).
۲۲	پاسیون ^۲	۲۰۰۳	سلامت، ثروت، سکونت، آموزش، جرم، شهروندی، محیط، بدنامی، ایجاد قطب
۲۳	گراد دامین ^۲	۲۰۱۴	امنیت عمومی، ارزش غذا، فضای زندگی، سکونت، تعاملات، آموزش، مرگ و میر نوزادان، سطح صدا و جریان ترافیک، کیفیت محیطی، سلامت افراد، بهره‌وری، عدالت، تنوع، دسترس‌پذیری
۲۴	داگلاس و همکاران	۲۰۱۹	ادراکات محیط ساخته‌شده (توسعه مسکونی بیش‌ازحد، مکان اقامتی اضافی، مکان تجاری اضافی)، ادراکات زیرساخت‌های پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری (تأمین مناسب مسیر پیاده، سهولت پیاده‌روی، سهولت دوچرخه‌سواری، سهولت دسترسی بدون ماشین)، ادراکات کیفیت محیط (کیفیت هوا، سر و صدای ترافیکی، مسکن با کیفیت پایین در محله، فضاهای باز با کیفیت / مناطق سبز / پارک

منبع: نگارندگان بر اساس منابع.

نمودار (۲): دسته‌بندی شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی

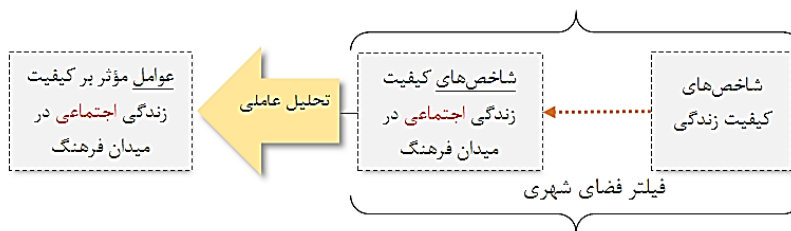
¹ Amin AM

² Gerard Damen, Robert

منبع: نگارندگان بر اساس ادبیات پژوهش.

۳. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش پیش‌رو از حیث هدف در گروه پژوهش‌های کاربردی جای گرفته است. راهبرد این پژوهش کیفی بوده و داده‌های آن به صورت پیمایشی گردآوری و از روش توصیفی-تحلیلی در فرایند دستیابی به نتایج استفاده شده است. بدین ترتیب پس از مرور ادبیات مرتبط با کیفیت زندگی اجتماعی و استخراج شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی با در نظر گرفتن بستر بررسی (میدان فرهنگ یزد) شاخص‌ها غربال شد و سپس پرسش‌نامه‌ای در قالب طیف لیکرت ۵ گوی‌های به‌منظور پرسش شاخص‌های استخراج‌شده تنظیم گردید (نمودار ۳). از آنجایی که حجم جامعه آماری مشخص نیست به کمک فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۹۶ عدد محاسبه شده است. از میان ۱۱۰ پرسش‌نامه توزیع شده ۱۰۲ عدد بازگشت داده شد. پرسش‌نامه‌ها با مراجعه به میدان موردنظر از تاریخ بیستم اردیبهشت تا چهاردهم خرداد ۱۳۹۸، صبح‌ها از ساعت ۹ تا ۱۳ بعدازظهر و عصرها از ساعت ۱۷ تا ۲۰/۳۰ بین عابرین، کسبه و مردمی که در زمان مراجعه در میدان حضور داشتند پخش و تکمیل شدند. این بازه زمانی به سبب شرایط مناسب آب و هوایی شهر یزد در نیمه نخست سال انتخاب شده است. نتایج با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ و تکنیک «تحلیل عاملی اکتشافی» عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در این میدان تعیین و اولویت‌بندی شدند. از میان پاسخ‌دهندگان مردان با ۶۳٪ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند. سن بین ۲۰-۳۰ سال با تعداد ۵۴، بیشترین سن پاسخ‌دهندگان بود. اغلب افراد (۴۴٪) با تحصیلات لیسانس بودند و تعداد دانشجویان (۵۸٪) و پس از آن شغل آزاد (۲۶٪) به‌عنوان شغل غالب در بین نتایج مشاهده می‌شود.

نمودار (۳): فرایند پژوهش حاضر

منبع: نگارندگان

نمونه مورد مطالعه

منطقه سه شهر یزد با وسعتی در حدود ۳۹۱۲.۲۳ هکتار دارای جمعیتی برابر ۱۲۰۸۴۲ نفر است. میدان فرهنگ یا نعل اسبی در این منطقه و در مجاورت یکی از اضلاع شهرک دانشگاه واقع

منبع: نگارندگان

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

به‌منظور بررسی پایایی پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. طبق این آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۴۳ بدست آمده که چون از ۰/۷ بیشتر هست، هم‌بستگی درونی بین گویه‌ها زیاد و در نتیجه پایایی ابزار مطلوب است. این آزمون نشان می‌دهد که آیا انجام تحلیل عاملی بر روی مجموعه متغیرها به نتیجه مناسب می‌رسد یا خیر. طبق جدول شماره ۳ مقدار عددی Kmo برابر با ۰/۷۶۳ و از ۰/۶ بیشتر است، از این‌رو هم‌بستگی موجود بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب است و سطح معناداری (sig) در آزمون کرویت بارتلت برابر با ۰/۰۰۰ است و چون کمتر از ۰/۰۵ است، توانایی عاملی بودن داده‌ها تأیید می‌شود.

جدول (۳): آزمون بارتلت و مقدار عددی Kmo.

آزمون بارتلت و مقدار عددی Kmo		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	۰/۷۶۳	
آزمون کرویت بارتلت	Approx. Chi-Square	۲۹۳۸/۷۲۰
	df (درجه آزادی)	۴۶۵
	Sig. (سطح معناداری)	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

برای تعیین تعداد عامل‌هایی که باید برای مجموعه داده‌ها استخراج شوند، روش‌های متفاوتی وجود دارد که در پژوهش پیش‌رو از معیار کاسیر استفاده شد. بر اساس این معیار، تعداد عامل‌های دارای مقادیر ویژه یک یا بیشتر، به‌عنوان منبع ممکن تغییرات در داده‌ها پذیرفته می‌شوند. جدول زیر نشان می‌دهد که مقادیر ویژه ۹ عامل بیشتر از یک بوده و این عوامل جمعاً ۷۷/۷۳۵٪ از تغییرات داده‌ها را به خود اختصاص می‌دهند. ۶ عامل جمعاً ۶۲/۸۸۶٪ از تغییرات داده‌ها را در برمی‌گیرند.

جدول (۴): مجموع واریانس توضیح داده‌شده.

اجزا	مجموع واریانس توضیح داده‌شده ^۱								
	مقادیر ویژه ^۲			مجموع مربعات بارهای عاملی استخراج‌شده ^۳			مجموع مربعات بارهای عاملی چرخش‌یافته		
	کل	درصد واریانس ^۴	درصد تجمعی ^۵	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۱۲/۵۳۷	۴۰/۴۴۳	۴۰/۴۴۳	۱۲/۵۳۷	۴۰/۴۴۳	۴۰/۴۴۳	۵/۶۴۱	۱۸/۱۹۶	۱۸/۱۹۶

^۱ Total Variance Explained

^۲ Initial Eigenvalues

^۳ Extraction Sums of Squared Loadings

^۴ Variance Percentage

^۵ Cumulative

۲	۴/۵۹۵	۸/۳۷۰	۴۸/۸۱۲	۲/۵۹۵	۸/۳۷۰	۴۸/۸۱۲	۵/۲۳۵	۱۶/۸۸۸	۳۵/۰۸۴
۳	۲/۱۷۹	۷/۰۲۸	۵۵/۸۴۰	۲/۱۷۹	۷/۰۲۸	۵۵/۸۴۰	۴/۱۰۶	۱۳/۲۴۴	۴۸/۳۲۸
۴	۱/۹۷۱	۶/۳۵۷	۶۲/۱۹۷	۱/۹۷۱	۶/۳۵۷	۶۲/۱۹۷	۲/۶۹۲	۸/۶۸۵	۵۷/۰۱۳
۵	۱/۶۹۷	۵/۴۷۴	۶۷/۶۷۱	۱/۶۷۹	۵/۴۷۴	۶۷/۶۷۱	۱/۸۲۱	۵/۸۷۳	۶۲/۸۸۶
۶	۱/۴۳۱	۴/۶۱۵	۷۲/۲۵۸	۱/۴۳۱	۴/۶۱۵	۷۲/۲۵۸	۱/۷۶۳	۵/۶۸۶	۶۸/۵۷۱
۷	۱/۰۸۸	۳/۵۰۹	۷۵/۷۹۴	۱/۰۸۸	۳/۵۰۹	۷۵/۷۹۴	۱/۶۸۶	۵/۴۳۷	۷۴/۰۱۰
۸	۱/۰۲۸	۳/۳۱۷	۷۹/۱۱۱	۱/۰۲۸	۳/۳۱۷	۷۹/۱۱۱	۱/۵۸۱	۵/۱۰۱	۷۹/۱۱۱

Extraction Method: Principal Component Analysis.

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

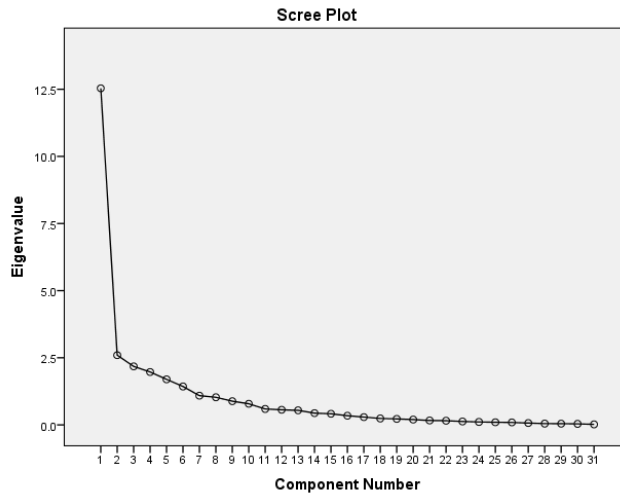
برای تعیین قطعی تعداد عوامل نمودار دامنه^۱ کوه^۱ نیز در نظر گرفته می‌شود. در نمودار شماره ۴ مقدار ویژه در محور Y و تعداد عوامل در محور X نمایش داده شده‌اند. در قسمت دامنه^۲ کوه نقطه شکست در نقطه ۷ دیده می‌شود. بنابراین تعداد عوامل انتخابی $6-1=5$ است. از آنجا که ۵ عامل، ۶۲/۸۸۶ درصد از تغییرات تجمعی داده‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. بنابراین بر اساس این نمودار و جدول شماره ۴ تعداد ۵ عامل انتخاب گردیدند. ماتریس ضرایب همبستگی^۳ بین عوامل نشان می‌دهد که ضرایب همبستگی این ماتریس از قدر مطلق ۰.۳ بیشتر نیستند لذا عوامل همبسته نیستند. با اجرای تحلیل عاملی، با دوران متعامد و با استفاده از روش دوران واریمکس^۳، ۹ عامل استخراج شد. هر شاخص در عاملی قرار می‌گیرد که با آن عامل همبستگی بالایی معنی‌داری داشته باشد. در ماتریس دوران‌یافته عوامل (جدول ۵)، از اولین ستون شروع و مقادیر مربوط به شاخص‌ها در عامل‌های مختلف بررسی می‌شوند. هر شاخصی در هر ستون که بیشترین مقدار مطلق بار عاملی را به خود اختصاص داده با رنگ نارنجی در ماتریس مشخص شده و به همین ترتیب تا ستون آخر (عامل آخر) بیشترین مقادیر مطلق برای تعیین شاخص‌های هر عامل و نام‌گذاری عامل‌ها با رنگ نارنجی تعیین شده‌اند. در این پژوهش مقادیر مطلق ۷ به بالا را برای انتخاب شاخص‌های هر عامل در نظر گرفته شده است.

1 Scree Plot

2 Component Correlation Matrix

3 Varimax

نمودار (۴): نمودار دامنه کوه یا سنگریزه.

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

جدول (۵): ماتریس معکوس عوامل.

ماتریس درون یافته ۴۰								
شاخص‌ها	اجزا							
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
ایمنی عابر پیاده	۰/۸۳۱	۰/۲۲۳	۰/۰۸۴	۰/۰۵۸	۰/۱۸۵	-۰/۰۳۷	-۰/۰۳۳	۰/۰۰۶
کیفیت هوا	۰/۷۳۰	۰/۱۶۰	۰/۰۹۳	-۰/۲۶۲	۰/۲۱۸	-۰/۱۶۶	۰/۳۰۲	۰/۱۰۲
میزان پاکیزگی و تمیزی	۰/۷۰۷	۰/۲۴۶	-۰/۰۰۷	۰/۲۳۲	-۰/۱۲۷	-۰/۲۵۵	۰/۰۵۷	۰/۱۰۰
ایستگاه پلیس	۰/۷۰۵	۰/۲۱۳	۰/۳۵۳	۰/۰۵۳	-۰/۰۸۱	-۰/۱۱۸	۰/۰۷۴	۰/۱۷۴
امنیت فردی	۰/۶۴۱	۰/۴۶۳	۰/۳۶۰	۰/۱۲۳	۰/۱۶۴	۰/۰۲۵	۰/۰۹۳	-۰/۰۴۴
موقعیت ایستگاه‌های اتوبوس	۰/۶۳۷	۰/۲۳۹	۰/۲۴۸	۰/۱۲۰	۰/۳۱۴	۰/۱۵۷	۰/۰۸۱	۰/۳۸۵
احساس آرامش	۰/۶۲۷	۰/۱۴۶	۰/۵۳۰	۰/۰۴۲	۰/۱۳۹	-۰/۱۷۶	۰/۰۵۰	۰/۱۵۴
انتظار از میدان شهری	۰/۵۳۹	۰/۴۰۴	۰/۲۵۷	۰/۲۵۴	۰/۰۸۴	۰/۳۳۴	۰/۱۹۷	۰/۰۸۳
پوشش گیاهی متنوع	۰/۱۳۳	۰/۸۱۳	۰/۳۰۲	-۰/۱۳۷	۰/۰۳۹	۰/۰۰۸	۰/۱۲۳	۰/۲۴۲
میزان فضای سبز	۰/۳۳۳	۰/۷۵۹	۰/۲۵۳	۰/۱۸۸	۰/۰۳۱	۰/۱۲۱	-۰/۱۸۴	۰/۱۲۰
کیفیت فضای سبز	۰/۴۶۱	۰/۰۸۵	۰/۱۳۴	۰/۰۱۷	۰/۰۳۶	۰/۱۳۳	-۰/۱۸۳	۰/۲۳۵
روشنایی کافی میدان	۰/۴۷۵	۰/۶۱۲	۰/۰۳۸	۰/۳۰۴	-۰/۰۲۵	-۰/۱۳۴	-۰/۱۲۴	۰/۱۴۴
امکان تفریح و گذراندن اوقات فراغت	۰/۰۹۵	۰/۶۱۱	۰/۱۶۲	-۰/۲۷۳	۰/۵۰۸	۰/۱۲۴	۰/۰۵۵	۰/۲۸۶
جذاب بودن فضا	۰/۴۰۱	۰/۵۸۵	۰/۴۷۸	-۰/۰۶۷	-۰/۰۷۶	-۰/۲۲۹	۰/۱۲۸	-۰/۱۵۹

کیفیت تسهیلات شهری	۰/۲۹۹	۰/۵۷۴	۰/۴۰۹	۰/۱۳۴	۰/۲۰۵	-۰/۴۰۹	۰/۱۳۸	۰/۱۰۰
سرزندگی	۰/۴۹۱	۰/۵۲۹	۰/۱۳۹	۰/۳۱۱	۰/۲۶۲	-۰/۱۲۴	۰/۰۶۷	-۰/۲۳۷
میزان صدای وسایل نقلیه	۰/۴۵۹	۰/۴۶۸	۰/۰۹۰	-۰/۰۷۷	۰/۲۸۳	-۰/۲۳۸	۰/۲۵۰	۰/۱۶۱
وجود فضاهای متنوع	۰/۲۹۲	۰/۴۵۷	۰/۴۱۷	۰/۴۰۹	۰/۰۸۸	-۰/۱۷۹	۰/۲۴۷	-۰/۱۹۹
میزان مراسم و رویدادها	۰/۱۷۱	۰/۱۱۲	۰/۸۸۸	-۰/۰۷۲	۰/۱۶۲	-۰/۱۰۳	-۰/۰۴۲	۰/۰۸۱
نبود نزاع و کشمکش	۰/۲۴۲	۰/۲۱۱	۰/۷۹۲	۰/۲۱۶	-۰/۰۴۴	-۰/۰۴۰	۰/۰۸۷	۰/۲۰۰
مشارکت اجتماعی در فعالیت‌ها و رویدادهای جمعی	۰/۰۳۸	۰/۲۲۸	۰/۷۱۳	-۰/۰۴۸	۰/۴۲۹	-۰/۰۴۴	۰/۰۵۳	۰/۰۴۸
وجود خدمات و امکانات	۰/۰۷۹	۰/۴۲۸	۰/۵۴۲	۰/۱۸۱	-۰/۱۶۲	-۰/۲۳۹	۰/۱۸۶	-۰/۱۹۵
امکان ایجاد برخورد چهره به چهره	۰/۲۰۶	۰/۴۵۳	۰/۵۰۰	-۰/۱۴۵	۰/۳۵۴	-۰/۱۰۶	-۰/۲۳۳	-۰/۰۹۱
رفاه مادی	-۰/۰۲۱	-۰/۱۱۳	-۰/۰۳۰	۰/۸۹۴	۰/۰۲۱	-۰/۱۳۸	۰/۰۹۵	۰/۰۱۰
سلامت فیزیکی	۰/۱۵۹	۰/۱۱۸	-۰/۰۱۳	۰/۷۱۶	۰/۳۵۰	۰/۲۹۰	-۰/۰۶۳	۰/۱۳۴

ادامه جدول (۵): ماتریس معکوس عوامل.

شاخص‌ها	اجزا							
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
احساس تأمین نیازها در میدان	۰/۱۹۲	۰/۳۱۵	۰/۲۵۴	۰/۵۶۲	-۰/۱۱۷	-۰/۱۹۷	۰/۳۰۱	۰/۰۳۶
شادمانی و امید به زندگی	۰/۲۲۴	۰/۰۱۳	۰/۲۶۴	۰/۳۱۰	۰/۷۶۴	-۰/۱۴۵	۰/۰۷۰	-۰/۰۶۲
جریان ترافیک	-۰/۲۰۵	۰/۰۵۱	۰/۰۶۱	-۰/۰۳۳	-۰/۰۳۹	۰/۸۴۷	۰/۱۶۵	-۰/۰۱۵
امکان دسترسی افراد با دوچرخه	۰/۰۶۹	-۰/۰۵۳	۰/۰۴۸	۰/۱۷۲	۰/۰۳۸	۰/۱۱۸	۰/۸۶۴	-۰/۰۳۸
امکان دسترسی سواره به میدان	۰/۴۴۳	۰/۰۰۸	۰/۰۵۴	-۰/۱۳۵	۰/۰۹۲	-۰/۳۳۸	۰/۵۲۸	۰/۴۹۹
امکان دسترسی پیاده به میدان	۰/۲۵۳	۰/۳۴۶	۰/۱۳۳	۰/۱۵۲	-۰/۰۲۹	-۰/۰۹۶	-۰/۰۴۲	۰/۷۷۰

Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.^a
 a. Rotation converged in 11 iterations.

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

در جدول شماره ۶ عوامل پنج‌گانه تأثیرگذار بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) یزد به ترتیب اولویت به همراه شاخص‌های مربوط همراه با بار عاملی هریک از آن‌ها نمایش داده شده که توضیحات مربوط به هر یک به شرح زیر است. نمودار ۵ نیز عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در این میدان را نمایش می‌دهد.

- عامل «امنیت و پاکیزگی» با شاخص‌های ایمنی عابر پیاده (بار عاملی ۰/۸۳۱)، کیفیت هوا (بار عاملی ۰/۷۳۰)، میزانی پاکیزگی و تمیزی (بار عاملی ۰/۷۰۷) و وجود ایستگاه پلیس (بار عاملی ۰/۷۰۵)، در جایگاه اول قرار دارد. با توجه به نقش میدان فرهنگ به‌عنوان یک گره شهری و حجم تردد در آن، ایمنی عابر پیاده در عبور و مرور و وجود نیروی انتظامی که منجر به ایجاد آرامش خاطر برای شهروندان می‌شود در کنار وجود آب‌نما و پوشش گیاهی در میدان نعل اسبی شرایط مناسبی را برای حضور افراد فراهم می‌کنند. عامل امنیت و پاکیزگی ۱۸/۱۹۶ درصد از تغییرات تجمعی داده‌ها را به خود اختصاص داده است.
- عامل «سبزی‌نگی»: با دو شاخص «پوشش گیاهی متنوع» (بار عاملی ۰/۸۱۳) و «میزان فضای سبز» (بار عاملی ۰/۷۵۹) بیشترین تأثیر را در کیفیت زندگی اجتماعی از دید شهروندان داشتند که به‌تنهایی ۳۵/۰۸۴ درصد از تغییرات تجمعی داده‌ها را به خود اختصاص داده است. از آنجا که شرایط اقلیمی شهر یزد با تابستان‌های بسیار گرم همراه با تابش شدید نور خورشید و همچنین طوفان‌های شن در فصول دیگر سال همراه است، وجود فضاهای سبز و پوشش‌های گیاهی متنوع در این میدان در جهت تلطیف هوا و سایه‌اندازی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. فراهم کردن شرایط اقلیمی مناسب به‌منظور استفاده از هر فضای شهری بر اهمیت این عامل در جایگاه دوم عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی صحه می‌گذارد.
- شاخص‌های میزان مراسم و رویدادها (بار عاملی ۰/۸۸۸)، نبود نزاع و کشمکش (بار عاملی ۰/۷۹۲) و میزان مشارکت اجتماعی در فعالیت‌ها و رویدادهای جمعی (بار عاملی ۰/۷۱۳) با جای‌گیری در عامل «رویدادها و تعاملات اجتماعی» در رتبه سوم قرار می‌گیرند. این عامل بر لزوم ایجاد بستر مناسب بروز رفتارهای اجتماعی تأکید دارد. وجود رویدادهای جمعی مانند مراسم‌های گوناگون و همچنین بر نقش کلیدی میدان فرهنگ (نعل اسبی) به‌عنوان مکانی مناسب برای وقوع مراسمات، جشن‌ها و رویدادهای فرهنگی، مذهبی و اجتماعی نشان‌دهنده پرننگی این عامل در دید شهروندان دارد. این میدان در ماه‌های رمضان و محرم در مراسمات مذهبی ساکنان و در اعیاد و پیروزی‌های ورزشی، جایگاهی حذف‌نشده در شکل‌گیری هویت، خاطرات جمعی و فردی شهروندان دارد. از طرفی استقرار کاربری‌ها و خدمات متناسب با نیازها و توقعات شهروندان در اطراف میدان نعل اسبی نیز خود در شکل‌گیری روابط اجتماعی مؤثر خواهند بود.
- در عامل چهارم «سلامت جسمی و روانی» شاخص‌های رفاه مادی (بار عاملی ۰/۸۹۴) و سلامت فیزیکی (بار عاملی ۰/۷۱۶) قرار گرفته‌اند که به تأثیر بالای سلامت جسم و روان شهروندان در کیفیت زندگی آن‌ها، اشاره دارد. این عامل بر تدارک شرایط مکانی و محیطی برای جلوگیری از خدشه‌دار کردن روان و جسم شهروندان تأکید دارد.
- در آخرین عامل «شادمانی و امید به زندگی» با بار عاملی ۰/۷۶۴ نشان‌دهنده بعد ذهنی کیفیت زندگی اجتماعی است که نقشی تعیین‌کننده در به ثمر نشستن کیفیت زندگی به‌صورت

عینی دارد. در جدول شماره ۶ عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) بر اساس نتایج تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی و شاخص‌های دربرگیرنده آن‌ها، که در بالا به آن‌ها پرداخته شد، ارائه شدند.

جدول (۶): عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) یزد بر اساس نتایج تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی.

ردیف	عنوان عامل	شاخص	بار عاملی
۱	امنیت و پاکیزگی	ایمنی عابر پیاده	۰/۸۳۱
		کیفیت هوا	۰/۷۳۰
		میزان پاکیزگی و تمیزی	۰/۷۰۷
		ایستگاه پلیس	۰/۷۰۵
درصد تجمعی تغییرات داده: ۱۸/۱۹۶			
۲	سبزی‌نگی	پوشش گیاهی متنوع	۰/۸۱۳
		میزان فضای سبز	۰/۷۵۹
درصد تجمعی تغییرات داده: ۳۵/۰۸۴			
۳	رویدادها و تعاملات اجتماعی	میزان مراسم و رویدادها	۰/۸۸۸
		نبود نزاع و کشمکش	۰/۷۹۲
		مشارکت اجتماعی در فعالیت‌ها و رویدادهای جمعی	۰/۷۱۳
		درصد تجمعی تغییرات داده: ۴۸/۳۲۸	

ادامه جدول (۶): عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) یزد بر اساس نتایج تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی.

ردیف	عنوان عامل	شاخص	بار عاملی
۴	سلامت جسمی و روانی	رفاه مادی	۰/۸۹۴
		سلامت فیزیکی	۰/۷۱۶
درصد تجمعی تغییرات داده: ۵۷/۰۱۳			
۵	شادمانی و امید به زندگی	شادمانی و امید به زندگی	۰/۷۶۴
		درصد تجمعی تغییرات داده: ۶۲/۸۸۶	

منبع: نگارندگان

نمودار (۵): عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) یزد
منبع: نگارندگان

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

از آنجا که میدان‌ها شهری از اجزای کلیدی ساخت شهر هستند و جایگاه ویژه‌ای در زندگی اجتماعی افراد دارند توجه و پرداختن به مفهوم والای کیفیت زندگی در آن‌ها امری حیاتی و غیرقابل‌انکار است. میدان‌ها شهری در بین سایر فضاهای شهری از حیث ساعات حضور متفاوت (ساعت‌های مختلف شبانه‌روز) افراد جامعه در آن‌ها، پتانسیل بالایی برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی و برخوردهای چهره به چهره دارند. کارکرد تفریحی آن‌ها برای گذراندن اوقات فراغت شهروندان لزوم پیگیری شرایط و فاکتورهای لازم برای ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی در آن‌ها را دوچندان می‌کند. میدان فرهنگ (نعل اسبی) شهر یزد نیز به‌عنوان یکی از مهم‌ترین میدان‌ها شهری بافت معاصر شهر یزد محسوب می‌شود؛ لذا ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی آن مطابق نظر و ترجیحات شهروندان بسیار حائز اهمیت است. نتایج شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) به‌عنوان گره مهم در شهر یزد نشان می‌دهد که «امنیت و پاکیزگی»، اولین عامل با تمرکز بر اولویت‌های پیاپی، امنیت و ایمنی آن‌ها و شرایط اقلیمی مکان است که در پی توجه به تمیزی و پاکیزگی فضا محقق می‌شود، در کنار آن عامل «سبزی‌بندی» در جایگاه دوم قرار گرفته که بر نقش فضای سبز و پوشش‌های گیاهی متنوع میدان در کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان با توجه به شرایط آب و هوایی یزد تأکید دارد. درعین حال وجود بستری مناسب برای شکل‌گیری روابط اجتماعی در میدان نعل اسبی با توجه بر شخصیت آن به‌عنوان مکانی برای تجمع افراد در بافت معاصر شهر، شکل‌گیری تعاملات اجتماعی و برپایی مراسم‌های گوناگون مذهبی و فرهنگی و ورزشی، تحت عنوان عامل سوم «رویدادها و تعاملات اجتماعی» مطرح گردیدند که امری حیاتی در شکل‌گیری هر مکان عمومی پویا در شهر محسوب می‌شود. «سلامت جسمی و روانی» و «شادمانی و امید به زندگی» شاید به‌عنوان آخرین عوامل از دید استفاده‌کنندگان باشند، ولی نمی‌توان از تأثیر آن غافل ماند. همان‌طور که مشخص است امنیت و پاکیزگی، سبزی‌بندی و رویدادها و تعاملات اجتماعی به بعد عینی و سلامت جسمی و روانی و شادمانی و امید به زندگی به بعد ذهنی کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در میدان فرهنگ (نعل اسبی) اشاره دارند و مؤلفه‌های اجتماعی بیش از مؤلفه‌های کالبدی بر کیفیت زندگی اجتماعی مؤثرند. تمام این عوامل به ترتیب اولویت می‌توانند در به‌سازی این میدان یا طراحی و بازطراحی سایر میدان‌ها شهر یزد در نظر گرفته شوند تا سلامت روانی جامعه را ارتقا دهند و درنهایت کیفیت زندگی فردی و جمعی شهروندان بهبود یابد. پرداختن به هریک از عوامل به‌طور مجزا می‌تواند راه‌های بالا بردن سطح رضایت استفاده‌کنندگان را پیش روی طراحان و برنامه‌ریزان شهری قرار

دهد. با توجه به نتایج این پژوهش راهبردهایی جهت ارتقای این عوامل در میدان‌ها شهری مطرح می‌شوند که به شرح زیرند.

- لزوم توجه به امنیت و پاکیزگی ما را متوجه راهبردهایی همچون جلوگیری از ایجاد کنج‌های پنهان از دید، نور کافی در شب، جلوگیری از ابهام فضایی، اولویت دادن به حرکت عابر پیاده و در نظر گرفتن مسیرهای مشخص برای آن‌ها.
- توجه به سبزی‌نگی میدان‌ها شهری با در نظر گرفتن بدنه‌های نرم اطراف میدان، در نظر گرفتن تنوعی از پوشش گیاهی خزان‌پذیر و همیشه‌سبز با توجه به اقلیم هر منطقه و استفاده از درختان سایه‌انداز جهت ایجاد آسایش اقلیمی.
- رویدادها و تعاملات اجتماعی با پیش‌بینی مکان‌هایی برای فعالیت‌های غیر حرکتی، طراحی فضایی منعطف و چندعملکردی که امکان تغییرات موسمی را برای رویدادهای گوناگون فراهم کند. بعد ذهنی کیفیت زندگی اجتماعی که تحت تأثیر وضعیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و.. است، می‌توانند در سایر پژوهش‌های حوزه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی دنبال گشته و از نتایج آن‌ها در به‌سازی‌ها و طراحی‌های آتی استفاده شود.

منابع

۱. احمدی، قادر، نادری کروندان، سونیا (۱۳۹۲)، مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری، مطالعه موردی: محله شهرک قدس و قطارچیان شهر سنندج، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری، شماره ۸، صص ۷۱-۸۱.
۲. استقلال، احمد، فتوحی، زهرا، منتظرالحجه، مهدی (۱۳۹۵)، تبیین شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در مطالعات ایران، دومین کنفرانس بین‌المللی شهرسازی، مدیریت و توسعه شهری، شیراز، صص ۸-۱.
۳. اسمیت، دیوید ام (۱۳۸۱)، کیفیت زندگی: رفاه انسانی و عدالت اجتماعی، (مترجم: حکمت شاهی اردبیلی و حسین حاتمی‌نژاد)، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره‌های ۱۸۵ و ۱۸۶، صص ۱۷۳-۱۶۰.
۴. اکوان، محمد (۱۳۸۷)، انسان و عوامل ساختار زندگی اجتماعی او در تفسیر المیزان، پژوهشی دینی، شماره ۱۶، صص ۸۳-۹۷.
۵. براتی، ناصر، یزدان‌پناه شاه‌آبادی (۱۳۹۴)، ارزیابی سرمایه اجتماعی به‌عنوان عامل اساسی در ارتقای کیفیت زندگی در شهرهای جدید، نمونه موردی: شهر جدید پردیس، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۱۵، صص ۲۸۹-۲۹۹.
۶. حاتمی‌نژاد، حسین، عبوضلو، داود، خزائی‌زاده، فاطمه (۱۳۹۵)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: منطقه ۹ شهرداری تهران)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۲۴، شماره ۸، صص ۳۴۹-۳۶۱.
۷. حاتمی‌نژاد، حسین، زیاری، کرامت‌الله، پارسا، شهرام، حاجی، مهسا، (۱۳۹۷)، ارزیابی کیفیت زندگی در محله سیروس تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۰، شماره ۳، صص ۵۱۳-۵۳۵.
۸. حقیقتیان، منصور (۱۳۹۳)، عوامل اجتماعی مؤثر بر کیفیت زندگی زنان شهر اصفهان، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره ۶، شماره ۲، صص ۸۹-۸۱.
۹. ربانی خوراسگانی، علی و مسعود کیانیپور (۱۳۸۶)، مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی: مطالعه موردی: شهر اصفهان، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شماره‌های ۵۸-۵۹، صص ۱۰۸-۶۷.
۱۰. رضوانی، محمدرضا، متکان، علی‌اکبر، منصوریان، حسین، ستاری، محمدحسین (۱۳۸۸)، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۲، صص ۸۷-۱۱۰.
۱۱. زبردست، اسفندیار، بنی‌عامریان، مهسا (۱۳۸۸)، بررسی ارتباط میان شاخص‌های عینی و ذهنی بعد خدمات عمومی کیفیت زندگی شهری در شهر جدید هشتگرد، نامه معماری و شهرسازی، دوره ۲، شماره ۳، صص ۲۲-۵.
۱۲. زنگنه شهرکی، سعید، گلین شریف‌ادینی، جواد، حسن‌زاده، داوود، سالاری مقدم، زهرا (۱۳۹۳)، تحلیل فضایی کیفیت زندگی در سکونت‌گاه‌های غیررسمی منطقه کلان‌شهری تهران (مطالعه)
۱۳. موردی: اسلام‌آباد، صالح‌آباد، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۱، صص ۱۷۷-۱۹۷.

۱۴. سالاری سردری، فرضعلی، حیدری مقدم، مصطفی، سبحانی، نوبخت، عارفی، اعظم (۱۳۹۳)، بررسی مؤلفه‌های کیفیت زندگی در فضا‌های شهری (مطالعه موردی: شهر لامرد)، دو فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر، دوره ۱، شماره ۲، صص ۶۲-۵۳.
۱۵. سلیم‌زاده، حمیده، و همکاران (۱۳۸۶)، اشتغال مجدد بازنشستگان و شاخص‌های کیفیت زندگی، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۲۸۷-۲۹۷.
۱۶. سیف‌الدینی، فرانک (۱۳۸۱)، فرهنگ واژگان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.
۱۷. شاه‌حسینی، پروانه، توکلی، هانیه (۱۳۹۳)، تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مورد مطالعه: محله وردآورد منطقه ۲۱ شهر تهران، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۲۴، شماره ۷، صص ۱۴۴-۱۲۷.
۱۸. شفیعا، سعید، شفیعا، محمدعلی، کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۲)، فراتحلیل روش و نتایج پژوهش‌های کیفیت زندگی در ایران، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۲، صص ۴۰-۲۱.
۱۹. عباس‌زادگان، مصطفی؛ وحیدیان، ریحانه (۱۳۸۸)، راهبرد طراحی فرایندمحور و محصول‌محور کیفیت‌های محیط شهری، نشریه باغ نظر، دوره ۶، شماره ۱۲، صص ۱۶-۳.
۲۰. عباس‌زاده شهاب، یزدانی، مجید، حسینی شاخن، جواد (۱۳۹۲)، ارتقای مؤلفه‌های کیفیت محیط شهری در ورودی شهرها، نمونه مورد مطالعه: ورودی شهر مشهد از سمت جاده سرخس شهر رضویه، همایش معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، مؤسسه آموزش عالی خاوران.
۲۱. علی‌اکبری، اسماعیل، امینی، مهدی (۱۳۸۹)، کیفیت زندگی شهری در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۲۶، صص ۱۴۸-۱۲۱.
۲۲. عمید، حسن (۱۳۶۴)، فرهنگ فارسی عمید، جلد اول، تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
۲۳. فتحعلیان، معصومه، پرتویی، پروین (۱۳۹۰)، مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلام شهر (موردپژوهی قائمیه و اووان)، نشریه مطالعات تطبیقی هنر، شماره ۱، صص ۹۱-۱۰۹.
۲۴. قادری، احمد، تقوی، نعمت‌الله (۱۳۹۲)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با کیفیت زندگی شهروندان شهر سقز، مطالعات جامعه‌شناسی، دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۱۲۶-۱۱.
۲۵. کوکبی، افشین، محمدرضا پورجعفر، و علی‌اکبر تقوایی (۱۳۸۴)، برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها، جستارهای شهرسازی، شماره ۱۲، صص ۷۵-۸۷.
۲۶. گروسی، سعیده، نقوی، علی (۱۳۸۷)، سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر کرمان، نشریه رفاه اجتماعی، دوره ۸، شماره‌های ۳۰-۳۱، صص ۶۱-۸۲.
۲۷. گلکار، کوروش (۱۳۷۹)، مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، نشریه علمی پژوهشی صفه، شماره ۳۲، صص ۶۵-۳۸.

۲۸. گنجی، محمد؛ الماسی بیدگلی، احسان (۱۳۹۱)، مطالعه وضعیت کیفیت فرهنگی و اجتماعی زندگی شهروندان، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره ۸، شماره ۲۷، صص ۱۹۵-۱۷۱.

۲۹. نیازی، محسن؛ دلال خراسانی، محمد (۱۳۹۱). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی شهروندان، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره ۸، شماره ۲۷، صص ۲۲۹-۱۹۸.

۳۰. وصالی، سعید؛ توکل، محمدمهدی (۱۳۹۱)، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در شهر تهران، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۹۷-۲۲۰.

31. Amin, Ahmed Mohamed (2012). Sustainable Urban Landscape: An Approach for Assessing and Appropriating Indicators, **ArchNet-IJAR: International Journal of Architectural Research**, 6(2), 240 - 248.

32. Bijen, Gordon, Piracha, Awais (2012). Evaluating the urban design and community life in public housing in Australia, **Australian Planner**, 49(4), 349-360.

33. Conrad, Ines, Matschinger, Herbert, Riedel-Heller, Steffi, Carolin, Gottberg von and Kilian, Reinhold (2014). The psychometric properties of the German version of the WHOQOL-OLD in the German population aged 60 and older, **Health and Quality of Life Outcomes**, 12(105), 1-15.

34. Costanza, R. Fisher, B. Ali, S. Beer, C. Bond, L. Boumans, R. & Gayer, D. E (2008). An integrative approach to quality of life measurement, research, and policy. SAPI EN. S. **Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society**, 1(1), URL: <http://journals.openedition.org/sapiens/169>.

35. Damen, Robert Gerard (2014). **Evaluating urban quality and sustainability-Presentation of a framework for the development of indicator assessment methods, by which the existing urban environment may be evaluated on quality and sustainability performance on a neighborhood scale** (Master's thesis, University of Twente).

36. Diwan, R. (2000). Relational Wealth and Quality of Life, **Journal of Socio-Economics**, 29(4), 305-340.

37. Douglas, Owen, Russell, Paula, Scott, Mark (2019). Positive perceptions of green and open space as predictors of neighbourhood quality of life: implications for urban planning across the city region, **Journal of Environmental Planning and Management**, 62(4), 626-646, DOI: 10.1080/09640568.2018.1439573.

38. Hamam, Serag El Din a, Ahmed Shalaby a, Hend Elsayed Farouh b, Sarah A. Elariane, (2012). Principles of urban quality of life for a neighborhood. **HBRC Journal**, (9), 86-92.

39. Hua, Shu, Das, Dhiman (2019). Quality of life among older adults in China and India: Does productive engagement help? **Social Science & Medicine**, (299), 144-153.

40. Kristensen, Tore (1999). Quality of Life: A Challenge to Design, **The Design Journal**, 2(2), 10-19.

41. Lee, Y. J (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei, **Building and Environment**, 43(7), 1205-1215.

42. Noll, H. (2002). Towards a European System of Social Indicators: Theoretical Framework and system architecture, **Social Indicator Research**, 58(1-3), 47-87.

43. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1989). 4th Edition Oxford: Oxford University Press.

44. Pacione, Michael (2003). Quality-Of-Life Research in Urban Geography, **Urban Geography**, 24(4), 314-339, DOI: 10.2747/0272-3638.24.4.314.

-
45. Papachristoua, Ioanna Anna, Rosas-Casalsab, Marti (2019). Cities and quality of life. Quantitative modeling of the emergence of the happiness field in urban studies, **Cities**, (88), 191-208.
46. Phillips, D (2006). *Quality of Life; Concept, Policy and Practice*, London: Rutledge.
47. Ruzevicius, juozas & Akranaviciute, Dalia (2007). Quality of life and its components measure, **Engineering Economics**, (2), 48-43.
48. Ruževičius, Juozas (2014). Quality of Life and of Working Life: Conceptions and Research, **17th Toulon-Verona International Conference**, 334-317.
49. S. L. Ng, Y. Zhang, K. H. Ng, H. Wong & J. W. Y. Lee (2017). Living environment and quality of life in Hong Kong, **Asian Geographer**, 35(1), 35-51. DOI: 10.1080/10225706.2017.1406863.
50. Wadi, Rana, Furlan, Raffaello (2017). The Quality of Urban Life (QOUL) of New Salata's Neighborhood in Qatar, **American Journal of Sociological Research**, 7(1), 14-22.
51. Westaway, M. S (2006). A longitudinal investigation of satisfaction with personal and environmental quality of life in an informal South African housing settlement, Doornkop, Soweto, **Habitat International**, 30 (1), 175-18.
52. World Health Organization Quality of Life Group. (1993). **Measuring Quality of Life: The Development of the World Health Organization Quality of Life Instrument**. Geneva: World Health Organization.
53. Li, Xiaoyue, Tilt, Bryan (2018). Perceptions of Quality of Life and Pollution among China's Urban Middle Class: The Case of Smog in Tangshan, **SOAS University of London**, (234), 340-356.